

INDIEN – TRANQUEBAR, SERAMPORE OG NICOBARERNE

Niels Brimnes, Esther Fihl, Erik Gøbel, Helle Jørgensen, Søren Mentz, Simon Rastén, Louise Sebro og Asger Svane-Knudsen

Indien – Tranquebar, Serampore og Nicobarerne

Gads Forlag 2017, 411 s.

På et hidtil upåagtet sted langs Coromandelkysten i Den Bengalske Havbugt grundlagde Ove Giedde i 1620 kolonien Tranquebar. Kolonien blev til på den dansk-norske konges initiativ i regi af Ostindisk Kompagni med det formål at udnytte sejlruten syd om Afrika til at drive handel på Orienten. Mod en årlig tribut tillod nayaken (fyrsten) af Thanjavur kompagniet at befæste landsbyen Tranquebar, beskattede bønderne i oplandet og drive handel. I 1755 oprettede kompagniet (nu Asiatisk Kompagni) en ny handelspost længere nordpå i landsbyen Serampore på Hooghly-flodens bredder. Serampore nød godt af at ligge tæt på Calcutta og andre europæiske handelsposter. Mod slutningen af 1700-tallet var handelen særlig profitabel, men ofte også lovstridig.

For eksempel sejlede danske skibe frem til 1784 kinesisk te til Færøerne til indsmugling i Storbritannien udenom en høj britisk toldmur. I en længere periode tog danskere i Serampore og i Tranquebar sig godt betalt for at overføre private formuer af tvivlsom oprindelse for britiske købmænd i Calcutta og Madras til deres partnere i Storbritannien via et sindrigt system af veksler. Denne remittering var i strid med britisk lovgivning, der søgte at kontrollere de kompagniansattes private handel. Endelig udnyttede Danmark sin status som neutralt land til at udstede søpas til krigsførende landes skibe, som under dække af neutraliteten – såkaldt "camouflage" - kunne fortsætte deres handel. Denne florissante periode berigede København, men førte også til fallit for mange københavnske investorer. Perioden sluttede endegyldigt med briternes bombardement af København og røbet af den danske flåde i 1807.

Briterne overtog kontrollen med Tranquebar og Serampore i hhv. 1801 og 1808, men administrerede kolonierne på en meget nænsom måde. Danskerne var at betragte som "krigsfanger på æresord" og kunne fortsætte deres virke eller gå i britisk tjeneste. Efter nogle år leverede briterne begge kolonier tilbage, men i 1845 afhændede Danmark alligevel sine indiske besiddelser til Storbritannien for 1.125.000 rigsdaler.

Nicobarerne beliggende langt ude i Den Bengalske Havbugt var derimod stadig på danske hænder, og i 1845 forsøgte man at genoprette en handelsstation i øgruppen. Projektet mislykkedes. Dødeligheden var ekstrem høj blandt europæ-

ere overalt i Indien, men på Nicobarerne gjorde malariaen udstationeringen omsonst og en snarlig død næsten uomgængelig.

I denne smukt illustrerede bog fortæller syv historikere og en antropolog den ovenfor skitserede historie på en saglig og informativ måde. Teksten er gjort medrivende ved at udelade fodnoter og henvisninger. Tekst, billeder og kort skaber således tilsammen et eget frirum, hvori læseren kan tage på opdagelsesrejse. For en læser som mig er det noget af en kold tyrker ikke at få sin vante dosis af henvisninger til kendte navne, og at måtte undvære den sikkerhed, som fodnoter giver. I selve teksten er det faktisk kun historikeren Ole Feldbæk, som optræder ved navns nævnelse (på siderne 96 og 237). Det skal dog tilføjes, at man bag i bogen finder en litteraturoversigt, som på elleve sider præsenterer de væsentligste kilder, der ligger til grund for værket. Her fremhæves ikke mindst nyere historiske og antropologiske studier, som opfatter de sydindiske stater som segmentære, kastesystemet som fleksibelt, og politik som om alt er til forhandling. Det er "greb" som disse, der lægges til grund for en tidstypisk fortolkning af det koloniale møde, mens vi hører mindre om de mere faste rammer, som Mogulriget lagde ned over store dele af Indien.

I det fælles forord til de fem bind om den dansk-norske kolonihistorie betoner hovedredaktionen, at dens væsentligste opgave er at fremstille kolonihistorien "ordentligt, det vil sige nuanceret". Redaktionen ønsker at "kvalificere" debatten, således at kolonitiden ikke udelukkende fremstår som et "mørkt kapitel", men med "gråtoner". Forordet giver ikke lovning på decideret lyse kapitler i dansk kolonihistorie, men det antydes, at man netop i bindet om Indien kan finde sådanne. Efter endt læsning af de 225 års historie sidder jeg tilbage med en opfattelse af, at vist var der lyse sider, og vist var der mørke sider, men mest af alt var der grå sider. Det er måske ikke så underligt i betragtning af, at det primære formål med koloniseringen – handel – var en broget og omskiftelig affære. Noget af tiden gik langdistancehandelen godt, men i lange perioder var forbindelsen til Danmark afbrudt. Tranquebars købmænd måtte handle regionalt, hvilket også kunne være profitabelt. Til tider måtte de endog ty til pirateri!

Man kunne tro, at med opdagelsen af sejlrutene syd om Afrika ville de handlende nationer i øst og vest nedbringe ikke alene de høje transportomkostninger forbundet med rejser over land, men også de høje transaktionsomkostninger forbundet med rejser gennem muslimsk kontrollerede områder. Det gik ikke helt glat. I stedet for at skabe en fredelig multinational verdenshandel fremskyndede de nye muligheder et udskillelsesløb blandt europæiske sømagter og indiske herskere, som endte med britisk dominans.

Allerede ved grundlæggelsen af kolonien i Tranquebar stod det klart, at europæerne kunne være hinandens værste fjender. Således fandt Ostindisk Kompagni fodfæste i Tranquebar, fordi nayaken af Thanjavur, Raghunatha, ønskede en dansk tilstedeværelse på kysten som modvægt til den portugisiske. På det tidspunkt havde danskerne kun ringe erfaring med at forhandle aftaler med indi-

ske potentater. Det var flådens øverstbefalende, Ove Giedde, som præsenterede et traktatforslag for fyrsten, men forinden havde kompagniets overkøbsmand, hollænderen Roland Crabbé, lavet et grundigt forarbejde. Crabbé forstod bedre en Giedde vigtigheden af at svøbe magt ind i parader, tempeloptog og gavegivning. Giedde var mere interesseret i at forsegle en bindende traktat eller "kontrakt", som han kunne tage med tilbage til den dansk-norske konge.

Forhandlingsforløbet blev kompliceret. Giedde lod sin modparts sendebud vente i ugevis, afviste at mødes med brahmaner, og da han endelig fik foretræde for nayakaen følte han sig nedværdigende behandlet. Nayakaen sendte rigere gaver, men aflyste også møder med kort varsel. Bogen gennemgår begivenhedsforløbet i detaljer for at påvise og udstille Gieddes manglende kulturelle kompetence, men forløbet er næppe enestående. Man kan måske drage en parallel til et magtspil, som udspandt sig i 1520 længere inde i landet. Her led sultan Ismail Adil Khan af Bijapur et forsmædeligt militært nederlag til raja Krishna Raya, som ikke desto mindre tilbød at tilbagelevere krigsbytte og løslade fanger, inklusiv sultanens højeste officer, hvis sultanen blot ville komme til Krishna Rayas hovedstad og kysse hans fod. Sultanen undslog sig med henvisning til, at det ville være en krænkelse af modpartens suverænitet at indfinde sig i dennes hovedstad, hvorefter Krishna Raya tilbød at de kunne mødes på grænsen, eller måske i Ismail Adil Khans egen hovedstad. Det er muligt, at kulturel kompetence øger evnen til at afkode velmente tilnærmelser, men fornærmelser kan de fleste forstå.

Det er bogens fortjeneste, at den beskriver både sådanne tilspidsede situationer, men også det samarbejde, som ofte prægede forholdet indbyrdes mellem inderne og europæerne, hvad enten disse var katolikker, reformerte, jøder eller lutheranere. Bogen viser også at inderne, som var underlagt dansk styre, ofte forblev loyale. Det gjaldt indere bosat i selve Tranquebar, men måske i mindre grad indere bosat i de omkringliggende landsbyer, hvor Thanjavurs og Tranquebars myndighedspersoner kunne være uenige om beskatningen af landbruget. Under "den store kastekonflikt" 1787-89 var der flere eksempler på "undvigelse", hvor både de højere rangerende højrehåndskaster og venstrehåndskasterne forlod kolonien. Striden drejede sig om ceremonielle rettigheder, og ikke mindst om en bestemt persons embedsførelse og rituelle status. Denne person var af lavere kaste, men bestred en indflydelsesrig position på en måde, som den lokale elite reagerede imod. Danskerne forsøgte at holde sig ude af konflikten, men blev uundgåeligt inddraget. Undvigelse var den måde, hvorpå inderne tvang danskerne til at skride ind.

Hvis billedet af handelen males med mange nuancer, så fremtræder de mørke sider mest konsekvent og dystert omkring de forgæves forsøg på at drive en handelsstation på Nicobarerne. De mørkeste sider af kolonitiden fremtræder derfor ikke i form af slaveri. Flere danskere holdt husslaver, men de "indfangede ikke slaver". Slavehandel var ikke en vigtig del af kompagniets investeringer. Govinda-

rajan har påpeget,¹ at der i 1640'erne var en stigning i slavehandelen i Thanjavur affødt af krigsudbrud, men danskerne deltog tilsyneladende ikke i denne handel.

Til kolonitidens lyse sider hørte de dansk-norsk-tysk-britiske bidrag til skolevæsenet, sprogforskningen, zoologien og botanikken samt til bogtrykkerikunstens udbredelse. De lutherske missionærer fra Halle, hvis virke begyndte i Tranquebar i 1705, var centrale i denne indsats. De blev vel modtaget af mange lag i det sydindiske samfund. Blandt andre tog fyrst Serfoji II af Thanjavur oplysningstidens idealer til sig, dog uden at han konverterede til kristendommen. I Serampore var især britiske baptistmissionærer foregangsmænd. Serampore College blev til på deres initiativ i 1819. Uddannelse og kirkevæsen var sidegevinster uden for det handelsmæssige område, men netop på disse områder har kontinuiteten frem mod vore dage været stærk.

Forfatterne til bogen træder varsomt. Vi får et detaljeret regionalt billede, og vi indvies i økonomiske og politiske dynamikker på tværs af verdenshavene, men forfatterne forsøger ikke at generalisere om europæisk kolonialisme. Bogen konfronterer heller ikke indiske forsøg på at fremstille specielt den britiske kolonisering af Indien som et langt sort kapitel. Jeg tænker her på bøger som Shashi Tharoor's *Inglorious Empire* og Arun Shouries *Missionaries in India*.² Forfatterne kunne have valgt at fremstille den danske kolonisering af Indien som bedre eller blødere end den britiske, men ikke mindst deres grundige gennemgang af den opportunistiske handelsmentalitet, som rådede i Serampore, ville svække et sådan argument. Faktisk fremtræder briterne langt hen ad vejen ganske ræsonnable, og skønt jeg bor på Christianshavn forekommer de britiske angreb på København mig alt mere selvforskyldte efter at have læst bogen.

For forfatterne er "ordentlighed" lig med nuancering. For andre er videnskabelig "ordentlighed" derimod lig med eksplicitte falsificerbare hypoteser. Man må gå til det bind, som hedder *Danmark - En Kolonimagt* for at finde en mere eksplicit sammenligning mellem de europæiske kolonimagter. Ingen af disse to bind forsøger dog at svare på endnu bredere spørgsmål som, hvordan man skal se på den europæiske kolonisering af Indien sammenlignet med den foregående muslimske kolonisering af samme område. Det er også kun til allersidst i *Danmark - En Kolonimagt*, at der åbnes op for spørgsmålet om, hvordan man skal se på den europæiske kolonisering af Sydasien sammenlignet med den kolonisering af Europa, som indvandringen fra Sydasien udgør i vores tid. Det er muligt, at forfatterne har et bud på disse spørgsmål, men det er godt camoufleret.

Værket går en anden vej ved at vie bindet *Danmark - En Kolonimagt* til at se på tropekolonierne og Grønland ud fra et dansk perspektiv med inddragelser af Slesvig, Holsten, Norge, Færøerne og Island. Hermed fremtræder den danske stat som en "konglomeratstat", mens tropekolonierne fremtræder som facetter på en

1 Govindarajan: 'Slaver's Bay'.

2 Tharoor: *Inglorious Empire*; Shourie: *Missionaries*.

mere broget baggrund. Ved at udvide synsfeltet synliggøres dansk-indisk historie på en ny måde.

Det skal nævnes, at der næsten ingen småfejl er i bogen. Side 36 står der "hals-halshugget", hvilket må være en slåfejl. Side 200 er Wheeler stavet "Wheler", og side 391 er Talbot stavet "Talpot", men det er også alle de fejl, som jeg har kunnet finde.

Dette er et gennemtænkt og sammentømret værk, hvor der er taget hånd om detaljerne.

Bravo! Shabash!

LITTERATUR

- Eaton, R.M.: "'Kiss my foot,' said the king: Firearms, diplomacy, and the battle for Raichur, 1520", *Modern Asian Studies* 43, 2009, 289-313.
- Govindarajan, Vinita: "Slaver's Bay: The little-known history of Dutch slave trade in a small town in Tamil Nadu", 29. August 2017, <https://scroll.in/magazine/847865/slavers-bay-the-little-known-history-of-dutch-slave-trade-in-a-small-town-in-tamil-nadu> (20.3.2018).
- Pedersen, Mikkel Venborg: *Danmark. En kolonimagt*, København: Gads Forlag, 2017.
- Shourie, Arun: *Missionaries in India. Continuities, Changes, Dilemmas*, New Delhi: HarperCollins Publishers, 1997.
- Tharoor, Shashi: *Inglorious Empire. What the British Did to India*, London: Hurst & Company, 2017.

STIG TOFT MADSEN

NIAS – NORDISK INSTITUT FOR ASIENSTUDIER

INSTITUT FOR STATSKUNDSKAB

KØBENHAVNS UNIVERSITET

STIG.TOFT.MADSEN@NIAS.KU.DK